

Икономически прегледи на ОИСР БЪЛГАРИЯ

Резюме

Януари 2021

- **Пандемията от Ковид-19 прекъсна впечатляващия икономически напредък**
- **Подобряване на бизнес средата**
- **Намаляването на бедността и повишаването на регионалното развитие изискват повече реформи**

ОСНОВНИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Фискална и финансова политика за смекчаване на ефекта от COVID-19

- В началото на пандемията България бе в добра фискална позиция и въведе пакет за фискална подкрепа по време на извънредната обстановка.

- Схемата 60:40 за субсидиране на заплатите защити работните места и доходите на домакинствата от ефекта на COVID-19.

- Необслужваните кредити намаляват, но остават доста над средните нива за страните от ОИСР. Очаква се влошаването на икономическите перспективи да се отрази неблагоприятно върху качеството на активите, с оглед на потенциалното влошаване на финансовото състояние на дружествата и домакинствата, в резултат на пандемията от COVID-19.

Подобряване на бизнес средата и управлението за по-стабилно възстановяване след COVID-19

- Конкуренцията на продуктовете пазари е слаба, като регулаторните бариери пред конкуренцията са по-високи, отколкото в почти всички държави от ОИСР.

- Повишаването на броя на квалифицираните служители е ключов приоритет за предприятията. Основното образование не осигурява солидна основа за придобиване на умения. Системата за професионално образование и обучение може да бъде рационализирана по по-подходящ начин, за да се отговори на търсенето на работна ръка.

- Въпреки значителните реформи в управлението ключовите институции за борба с корупцията не формират адекватна съвместна система за борба с корупцията, което води до фрагментирани действия и ограничено въздействие.

- Съдебната реформа постигна значителен напредък, но отчетността се нуждае от допълнително укрепване, като независимостта на съдебната власт трябва да бъде защитена.

- През последните години бяха установени няколко случая на наличие на лични интереси в отношенията между бизнеса и политическия елит. Липсва регулиране на лобистките дейности, а международните класации свидетелстват за предизвикателства при гарантирането на свободата на медиите.

- Механизмите за сигнализиране за нередности и защитата са сравнително слабо уредени.

Подкрепа за декарбонизация на икономиката

- Въглищата се използват при почти половината от производството на енергия и са сериозен източник на парникови емисии и силно замърсяване на въздуха. Включването на разходите за околна среда в цените при изкопаемите горива е неравномерно в различните сектори.

- Енергийната ефективност е по-ниска, в сравнение с повечето страни от ОИСР, особено в сектора на жилищните сгради.

Насърчаване на приобщаването и подобряването на регионалното развитие

- Транспортната инфраструктура в регионите е слабо развита и не се поддържа. Броят на смъртните случаи при пътнотранспортни произшествия е висок.

- Общините разполагат с ограничени възможности и стимули за сътрудничество за подобряване на ефективността при предоставянето на услуги.

- Плоският данък върху доходите на физическите лица от 10% без необлагаем минимум, съчетан с вноски за социално осигуряване, създава висока данъчна тежест за домакинствата с по-ниски доходи в сравнение с други държави. Независимо от това, потенциалните ползи от бъдеща реформа трябва да се претеглят спрямо предимствата на сегашната данъчна система.

- Разходите за социални помощи за най-бедните са сравнително ниски, а делът на помощите за домакинствата с най-ниски доходи е малък, което, в съчетание с ограничено и неефективно определяне на подоходния критерий, отразява ниската ефективност от тези разходи.

- Близко 14% от населението и почти половината от ромите са без здравно осигуряване, а преките плащания, главно за медицински услуги, са сред най-високите в Европейския съюз. Болничният капацитет е висок, но някои региони имат остра нужда от повече общопрактикуващи лекари.

- Ромите са изправени пред висок риск от бедност и социално изключване. Координацията на политиките, посветени на ромите, между отделните министерства е слаба, като проектите зависят в голяма степен от финансирането от Европейския съюз. Много ромски домакинства живеят в незаконни жилища и местните власти често прибегват до разрушения.

КЛЮЧОВИ ПРЕПОРЪКИ

Фискална и финансова политика за смекчаване на ефекта от COVID-19

- Удължаване на срока на мерките за фискална подкрепа за семействата и дружествата и разширяването им в случай на активизиране на пандемията
- Осигуряване на ефективно и бързо използване на наличното финансиране от Европейския съюз в подкрепа на възстановяването.
- След като възстановяването започне, връщане към балансиран бюджет чрез увеличаване на приходите и подобряване на ефективността на разходите, както и гарантирането на фискална устойчивост в по-дългосрочен план.
- Създаване на допълнителни програми за социални обезщетения и заетост в защита на лицата, които не са обхванати от мрежата за социално осигуряване, и подпомагане на хората при преместването им на нови работни места.
- Задълбочаване на подкрепата на ликвидността за дружествата и домакинствата чрез финансовия сектор, ако това е оправдано.

Подобряване на бизнес средата и управлението за по-стабилно възстановяване след COVID-19

- Прилагане на Правилника на Закона за публичните предприятия от 2019 г. от компетентните публични институции, включително общинските органи
- Увеличаване на случаите на разкрити злоупотреби и наложените санкции от страна на органа за защита на конкуренцията за картели и дружества, които злоупотребяват с монополно/пазарно господстващо положение.
- Осигуряване на универсален достъп за четиригодишните деца до образование в ранна детска възраст.
- Увеличаване на броя обучения на учители в средните училища за преподаване на ученици със специални нужди.
- Задълбочаване на ролята на обучението на работното място при предоставяне на професионално образование и обучение.
- Повече инвестиции в обхвата и качеството на политиките за активно участие на пазара на труда.
- Предоставяне на институциите за борба с корупцията на необходимите отговорности, координационни механизми и ресурси за изпълнение на ролята им.
- Въвеждане на ефективен и прозрачен механизъм за отчетност на главния прокурор в съответствие с международните стандарти.
- Укрепване на независимостта на съдебната власт, във връзка с изпитателния срок при назначаването на съдии и състава на Висшия съдебен съвет.
- Въвеждане на правилник за лобирането, включително кодекс за поведение, регулиращ отношенията на лобистите с народните представители.
- Защита на независимостта на медиите, за да се гарантира почтеността на публичните процеси на вземане на решения.
- Прилагане на Директивата на ЕС за лицата, сигнализиращи за нередности, и стартиране на кампания за подобро приемане на подаването на сигнали за нередности от страна на длъжностните лица и на обществото.

Подкрепа за декарбонизация на икономиката

- Постепенно премахване на подкрепата за изкопаемите горива и привеждане в съответствие на цените на въглеродните емисии за сектори извън Европейската система за търговия с емисии (СТЕ), като същевременно се осигури защита за по-бедните домакинства.
- Подкрепа за преквалификация и пренасочване на съкратени работници във въгледобивните региони.
- Удължаване на подкрепата за саниране на жилища и подобро насочване на средствата към групи с ниски доходи.
- Предоставяне на информация за ползите от инвестициите в енергоспестяване за домакинствата.

Насърчаване на приобщаването и подобряването на регионалното развитие

- Насърчаване на свързването на отдалечени региони с националните и международни вериги за доставки с помощта на инвестиции в транспортна инфраструктура и цифрова свързаност.
- Усъвършенстване на системата за сътрудничество между общините чрез намаляване на регулаторните бариери и засилване на фискалните стимули за подобряване на ефективността.
- Следва да се обмисли намаляване на данъчната тежест за физическите лица с по-ниски доходи в средносрочен или дългосрочен план.
- Облекчаване на критериите за отпускане и увеличаване на размера на социалните помощи.
- Рационализиране и опростяване на многобройните и сложни схеми за социални помощи, базирани на подоходен критерий, по-специално за семействата с деца.
- Повишаване на ефективността на публичните разходи за здравеопазване с цел подобряване на покритието и намаляване на преките плащания за групите с ниски доходи и уязвимите групи.
- Постепенно консолидиране на болничния сектор и изместване на фокуса от болнични към извънболнични грижи.
- Подобряване на управлението и капацитета на Националния съвет за координирането на политиките за интеграция на ромите и обхващане на всички заинтересовани страни.
- Предоставяне на техническа, правна и финансова подкрепа на общините и ромските домакинства за уреждане на имуществени права.

Пандемията от COVID-19 прекъсна впечатляващия икономически напредък

Като отворена икономика с голям производствен сектор, интегриран в глобалните вериги на добавена стойност, България постигна значително увеличение на доходите през последните две десетилетия. Стабилната макроикономическа рамка и задълбочаващата се европейска интеграция очертаха пътя към влизане в еврозоната. Преди пандемията безработицата е на рекордно ниски нива, а заплатите нарастват значително. Извършени са сериозни структурни реформи за повишаване на производителността, ускоряване на процеса по догонване на доходите със средните нива в ЕС и преодоляване на социалните предизвикателства. Пандемията от COVID-19 прекъсна това развитие, като подобен спад на БВП не е наблюдаван от банковата криза от 1996 - 1997 г. насам (фигура 1).

Икономическата активност рязко се сви, когато бяха въведени мерки за ограничаване на пандемията. Пътванията, хотелиерските и ресторантьорските услуги отбелязаха сериозно свиване. Производството, ориентирано предимно към износ, бе засегнато от първоначалния голям спад в обема и цените. Последствията, причинени от COVID-19, могат да бъдат дълготрайни. Поради това е от съществено значение да се продължи с реформите, улесняващи преразпределението на производствените фактори, типично след големи сътресения.

Заетостта отчете спад, който намали ефекта от постигнатото в последните години. Загубата на работни места се отрази най-силно на мъжете и младежите. Правителствената схема за субсидиране на заплатите е насочена към запазване на голям брой работни места, но за възстановяването на нивото на заетостта ще е нужна по-активна политика на пазара на труда. Работната сила застарява и икономиката не може да си позволи намалено участие на пазара на труда.

Таблица 1. Възстановяването ще бъде постепенно

	2019	2020	2021	2022
Брутен вътрешен продукт	3.7	-4.1	3.3	3.7
Частно потребление	5.5	-0.7	2.7	3.1
Бруто образуване на основен капитал	4.5	-8.4	5.8	4.4
Износ	3.9	-10.7	6.0	5.7
Внос	5.2	-9.9	6.1	5.3
Равнище на безработица	4.2	6.4	6.1	5.1
Индекс на потребителските цени	3.1	1.6	1.4	1.8
Текуща сметка (% от БВП)	3.0	3.1	2.9	3.1
Бюджетно салдо (% от БВП)	1.9	-4.4	-4.5	-2.6

Бележка: Данните за индекса на потребителските цени са средни за периода.

Източник: ОИСР, база данни „Икономически перспективи 108“.

Фигура 1. Рязко прекъсване на растежа на БВП

Източник: ОИСР, база данни „Икономически перспективи 108“.

Възстановяването е в ход, но несигурността е висока.

Отварянето на бизнесите и облекчаването на ограничителните мерки през май – юни 2020 г. доведоха до възстановяване на активността през юли. Доверието на бизнеса и потребителите нарасна. Промисленото производство започна да се възстановява, въпреки че остава под нивата от февруари 2020 г. Активността в сектора на услугите и търговията на дребно обаче бе възпрепятствана от загубите на доходи на потребителите, увеличаването на спестяванията и продължаващите ограничения за някои дейности. Продължаващият висок брой на случаите на заразени с COVID-19 може да ограничи нормализирането на вътрешното търсене.

Бавното възстановяване на световната икономика носи риск от постигане на по-ниски резултати от очакваните.

Като силно отворена икономика, зависеща от износа, основно свързана с обработката на внесени от чужбина материали за производството на стоки за износ, възстановяването на България е изправено пред риск от последващи сътресения по отношение на външното търсене.

Правителството въведе мерки за фискално стимулиране, които се оценяват на 3% от БВП. Това намали загубата на работни места, увеличи ресурсите за здравеопазване и облекчи финансовия натиск върху най-засегнатите компании и домакинства. Стриктното изпълнение на бюджета преди пандемията осигури на България достатъчно фискален ресурс за

отговор на кризата. През 2019 г. беше отчетен бюджетен излишък и публичният дълг беше по-нисък, в сравнение с повечето икономики на ОИСР. Мерките за фискална подкрепа не трябва да се отменят преждевременно. Увеличаването на инвестициите, свързани с транспортната инфраструктура, енергийната ефективност, цифровата икономика и иновациите, би могло да допринесе за по-стабилно икономическо възстановяване и вероятно ще получи значителни ресурси от Механизма за възстановяване и устойчивост на Европейския съюз.

България е в силна позиция да се възползва от бъдещето си присъединяване към еврозоната. България се присъедини към Валутния механизъм II през юли 2020 г., като Европейската централна банка и Българската народна банка установиха тясно сътрудничество в областта на банковия надзор. В продължение на повече от двадесет години тя поддържа валутен борд с фиксиран валутен курс спрямо еврото. Надзорът върху финансовия сектор се подобри и секторът е добре капитализиран. Като се има предвид, че спреда на дългосрочния лихвен процент с този на еврозоната клони към нула, има малка вероятност въвеждането на еврото да доведе до голям приток на спекулативни капитали. Предизвикателството е, че заплатите, които в момента са много по-ниски, в сравнение с другите държави, ще се повишат с приближаването на България към еврозоната. За да се гарантира конкурентоспособността и да се избегнат макроикономическите дисбаланси, производителността на труда трябва да расте в синхрон с реалната работна заплата.

Бизнес средата се нуждае от подобряване

За ускоряване на конвергенцията на доходите са необходими амбициозни реформи. Постигнатият през последните години висок икономически растеж доведе до повишаване на нивото на дохода на глава от населението над половината от средния за ОИСР (фигура 2), но производителността изостава от тази на по-бързо догонващите икономики от Централна и Източна Европа. Плановите за възстановяване от пандемията трябва да се съсредоточат върху модернизирането на бизнес средата.

Пречките пред конкуренцията са високи. Намалването на регулаторните бариери и подобряването на политиката в областта на конкуренцията биха стимулирали бизнес динамиката и биха подпомогнали по-ефективното разпределение на ресурсите в икономиката. Публичните политики следва да гарантират равнопоставеност между различните заинтересовани страни, по-конкретно чрез надграждане върху извършените значителни дейности относно модернизиране и подобряване на обществените поръчки.

Реформата в нормативната уредба на несъстоятелността е все по-належаща. Правителството е идентифицирало пропуски в правната рамка на несъстоятелността и е приело Пътна карта за реформи. Една по-бърза и ефективна рамка за обявяване в несъстоятелност би помогнала на нежизнеспособни дружества с финансови затруднения да прекратят дейността си и да се избегне задържането на ресурси от страна на „кухи фирми“, които пречат на кредитирането от банковата система. Улесняването на достъпа до процедури за оздравяване на дружества и опрощаване на дългове ще даде възможност на повече дружества, които имат проблеми с платежоспособността, да се възползват от опцията за реструктуриране на финансовите си задължения с кредиторите, извън рамките на официална процедура за обявяване в несъстоятелност. Както и в други държави, следва да бъдат въведени мерки за подпомагане на дружества с финансови затруднения вследствие на пандемията, включително извънсъдебни споразумения с кредитори.

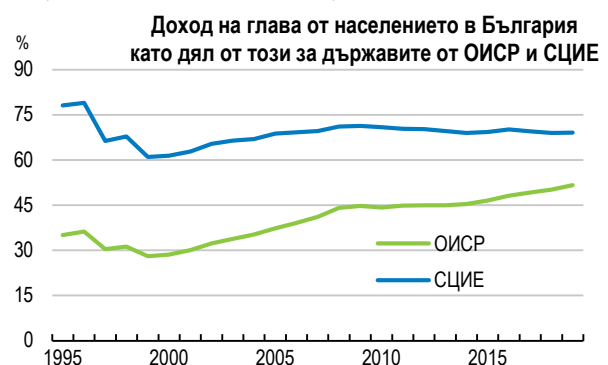
Уменията трябва да се подобрят. Ефективността и предоставянето на образование и обучение през целия живот е нужно да се повишат. Лошите резултати по PISA (фигура 3), високият процент на преждевременно напусналите училище в сферата на средното образование и големият дял на NEET (млади хора, които не работят и не са ангажирани в никаква форма на образование или обучение) са тревожни показатели за страна с все по-намаляващ брой млади хора.

Икономиката е енергоемка и с високи въглеродни емисии. Въглищата продължават да се използват при почти половината от производството на енергия, въпреки че делът

на възобновяемите енергийни източници се е увеличил над средния за ОИСР. Потенциалът за подобряване на енергийната ефективност е голям. Възстановяването след кризата, причинена от COVID-19, предоставя възможност за намаляване на въглеродните емисии на икономиката, особено на енергийния микс и сградния фонд. Те могат да се възползват от многото на брой „зелени“ фондове на ЕС.

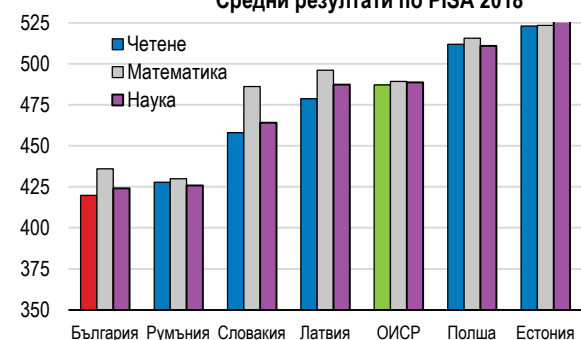
Положените усилия за борба с корупцията и организираната престъпност трябва да продължат. Предприети са важни стъпки за реформа на съдебната система, но са необходими повече усилия за засилване на отчетността и защита на съдебната независимост, както и за създаването на цялостна система за почтеност на служителите в публичната сфера.

Фигура 2. Конвергенцията се ускори

Бележка: СЦИЕ (страните от Централна и Източна Европа) са Чешката република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словацка република и Словения.
Източник: Световна банка, база данни показатели за световно развитие.

Фигура 3. Резултатите за образование по PISA са ниски
Средни резултати по PISA 2018

Източник: ОИСР (2019), PISA 2018 Резултати (том I): Какво знаят и какво могат да правят учениците.

Намаляването на бедността и повишаването на регионалното развитие изискват повече реформи

Икономическият растеж допринесе за силното нарастване на разполагаемия доход на домакинствата, но неравенството в доходите надхвърля това в почти всички страни от ОИСР. Регионите с големи градове движат растежа в България, докато много селски региони страдат от обезлюдяване и бързо застаряване на населението.

Бедността остава висока, особено сред етническите малцинства, възрастните хора и децата, както и в селските райони. Паричните помощи за защита на най-уязвимите групи от сътресения в доходите са ниски и ограничени. Комбинираната средна ставка на данъците върху доходите и социално-осигурителните вноски за работниците с ниски заплати е сравнително висока и не допринася достатъчно за намаляване на неравенството в доходите.

Инвестициите в инфраструктурата и жилищната реформа биха спомогнали за засилване на мобилността и за укрепване на връзките с националните и международните вериги на доставки. Регионалните различия в доходите в България са по-големи, отколкото в повечето страни от ОИСР, а растежът е по-нисък в регионите без големи градове. Повишаването на добавена стойност в туризма и селскостопанските дейности може дългосрочно да подпомогне местното икономическо развитие. За подобряване на жизнения стандарт във всички региони е необходимо по-добро покритие и достъп до обществени услуги, особено в сферата на здравеопазването и дългосрочните грижи.

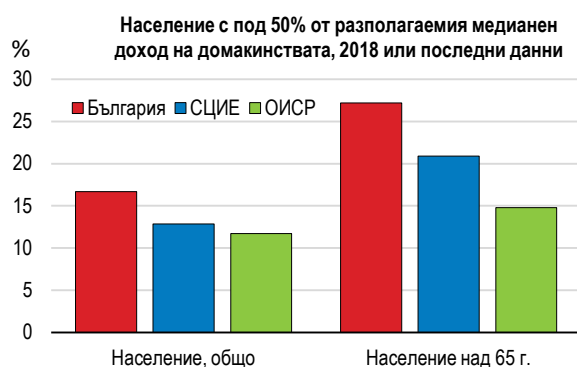
Ромите, съставляващи една десета от българското население, живеят в социално изолирани квартали. Подобряването на икономическата им интеграция е важно, тъй като делът на ромите от населението в трудоспособна възраст става все по-голям. Повечето роми нямат подходящи жилища и почти 25% от къщите в сегрегирани ромски

квартали остават незаконни. Ромите срещат трудности и при достъпа до здравни услуги и социални обезщетения и имат по-ниски резултати в образованието, като често напускат преждевременно училище. Това е особено обезпокоително сред младите жени от ромски произход.

Здравеопазването трябва да бъде допълнително развито. Болничният капацитет е висок, но доболничната помощ е недостатъчно развита поради значителните пропуски в здравноосигурителното покритие и големия дял на преките плащания. За да се справи с пандемията, правителството осигури достъпно лечение на COVID-19 за всички. Въпреки това достъпът до здравни грижи е ограничен в много региони, поради малкия брой общопрактикуващи лекари, като резултатът е чести посещения в болници.

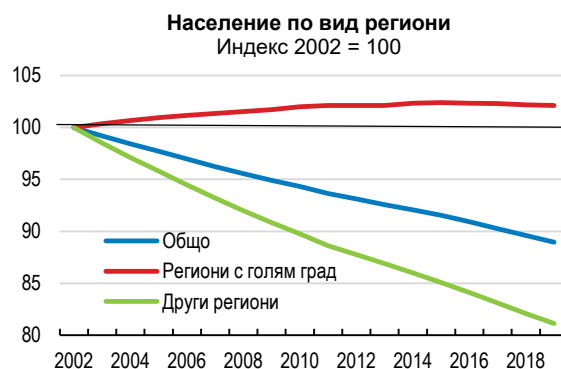
Жилищната мобилност е много ниска. Макар в България да има голям брой жилища на глава от населението, пренаселеността е често срещано явление, а голям дял от младите хора живеят с родителите си. Високият процент на собственост върху жилища и ниската достъпност са основните пречки пред жилищната мобилност и преодоляването на дисбалансите на жилищния пазар. Помощите за жилище и социалните жилища не са достатъчно развити. Целевата квота за отопление се увеличи значително през 2019 г., но е единствената програма за подпомагане в значителен размер и нарушава стимулите за енергийно саниране.

Фигура 4. Относителният дял на бедните е висок

Източник: ОИСР, база данни за разпределение на доходите.

Фигура 5. Обезлюдяване и урбанизация

Бележка: Голям град е град с най-малко 250 000 жители.
Източник: Национален статистически институт.

ОИСР ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДИ

БЪЛГАРИЯ

Коронавирусната пандемия рязко прекъсна впечатляващия икономически напредък на България в последните години. Публичните финанси са стабилни и правителството предприе бързи действия в подкрепа на дружествата и домакинствата. За справяне с пандемията и укрепване на възстановяването са необходими постоянна фискална подкрепа, публични инвестиции и напредък в изпълнението на приоритетните реформи. България е изправена и пред предизвикателството не само да запази, но и да подобри стандарта на живот за всички, за да се справи с нарастващото неравенство и трайно високата бедност. Преодоляването на пречките пред растежа на бизнес сектора е от ключово значение за привличането на инвестиции, повишаването на производителността и придобиването на умения за новите възможности за работа. Много селски райони страдат от обезлюдяване и бързо застаряване. Регионалните различия в доходите в България са по-големи, отколкото в повечето страни от ОИСР, а растежът е по-нисък в регионите без големи градове. Инвестициите в инфраструктурата и жилищната реформа биха спомогнали за засилване на мобилността и за укрепване на връзките с националните и международните вериги на доставки.

СПЕЦИАЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ: СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА И УСКОРЯВАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯТА; НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ ЗА ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ

oe.cd/bulgaria